

ПАКТЪТ ЗА СТАБИЛНОСТ И ЮГОИЗТОЧНА ЕВРОПА

*д-р Теофанис Малкидис,
Тракийски университет „Демокрит“**

I. Увод

Пактът за стабилност за Югоизточна Европа бе реакцията на Европейския съюз на кризата и войните в тази част на Европа, по-точно на територията на предишната Югославия. Той бе създаден по време на председателството на Германия в Европейския съюз през юни 1999 г. в резултат на големите усилия на ЕС най-после да изгради обща политика по отношение на Балканите.

Намерението на създателите на Пакта за стабилност бе да очертаят една задълбочена инициатива, чиято цел е да бъдат предотвратени бъдещи конфликти, като се включват не само балканските страни, а и съответните международни организации и страните донори. Тази рамка бе успешно завършена на срещата на външните министри в Кьолн (10 юни 1999 г.), в която участваха 38 страни и 15 международни организации, и на срещата на високо равнище на 30 юли 1999 г. в Сараево. Пактът бе приет официално. Статията анализира ролята на Пакта за стабилност в Югоизточна Европа след промените в региона от края на Студената война.

Пактът за стабилност бе предшестван от многобройни и, общо взето, оценени като неуспешни опити да се създаде стабилност и най-вече просперитет. Периодът непосредствено след края на Студената война се характеризира с поемането на различни инициативи, подкрепени от различни организации

---

* Статията на д-р Т. Малкидис ни беше предоставена в края на 2006 г., но поради независещи от нас причини я публикуваме едва сега, за което поднасяме извиненията си на автора. Считаме, че нейната познавателна стойност е до голяма степен запазена.

или институции. Първите сред тях са Централноевропейската инициатива (ЦЕИ), Австро-италианската инициатива със секретариат в Триест и Черноморското икономическо сътрудничество (ЧИС), което първоначално е инициатива на Турция със свой секретариат в Истанбул.

Процесът на стабилност и добросъседство в ЮИ Европа (Процес от Ройомон) бе създаден през 1995 г., за да осигури по-добро приложение на Дейтънското споразумение, но целите му бяха променени и трябваше да бъде интегриран в ОССЕ. През 1996 г. САЩ поеха инициативата за Югоизточно сътрудничество (ЮИС), последвано от Пакта за стабилност. Също така за пръв път бе проведена среща на външните министри на страните в Югоизточна Европа през 1988 г. в Белград и повторно през 1996 г.

Направената досега оценка от много учени на всички тези инициативи и организации е, че те обикновено се припокриват в своите многобройни цели, които се отнасят за различни области. Всички те имат за цел „регионално сътрудничество и интеграция“, „сътрудничество в борбата с организираната престъпност“, „инициативи за подобряване на икономическото сътрудничество и чужди инвестиции“ и др. По-нататък повечето от тях (освен ЮИС) имат много малък бюджет, много малък брой осъществени проекти и са фокусирани предимно върху провеждането на срещи главно на дипломатическо равнище. Това, което каза външният министър на Германия Йошка Фишер на срещата в Кьолн относно югославския конфликт, може също да се отнася до тези регионални инициативи: „Предшестващата политика на международната общност по отношение на бивша Югославия има два огромни дефицита: тя се съсредоточаваше предимно върху последствията вместо върху източниците на конфликта и боравеше с проблемите на региона индивидуално и отделно от другите региони в Европа.“

Когато Пактът за стабилност бе лансиран, имаше много скептицизъм, че това е още една инициатива в струпаните организации, която ще поеме работата на по-малките. Но това, което отличава Пакта за стабилност от другите инициативи, е не само забележителният начин на лансиране, а че той бе

подкрепен практически от всички значителни фактори в международната общност, и че е решен да постигне поставените пред него амбициозни цели.

II. Пактът за стабилност

Пактът се смята за междуправителствено и междуинституционално тяло, чиято организация се основава на модела на Съвещанието за сигурност и сътрудничество в Европа (СССЕ), и не може да се възприема като чисто международна организация. Съответно тя се намира под егидата на ОССЕ и изцяло разчита на ОССЕ да постигне съгласие за обезпечаване на Пакта от участващите страни.

Това е политически ангажимент и договор на всички участници за развитие на регионалното сътрудничество, за подпомагането му с цел постигане на трайна стабилност и ръст. Основните му цели са съдействието за добросъседски отношения, установяването на общ и гъвкав пазар, осигуряване на мир, демокрация, мултикултурно и гражданско общество и в крайна сметка интегрирането на страните от Югоизточна Европа в европейските и атлантическите структури. Нещо повече, едно от условията, поставени пред страните от Югоизточния регион за започване на преговори за Договор за стабилизиране и присъединяване, бе страните от региона да подобрят сътрудничеството помежду си и да сключат договори за свободна търговия със съседите си. Общественото мнение в Европа стигна до извода, че проблемите на страните от Югоизточна Европа не могат да бъдат решени поотделно, а като част от една по-широка стратегия.

Основният орган на Пакта е Регионалната кръгла маса в Югоизточна Европа, която включва правителства и международни институции, участващи в Пакта за стабилност. Специален координатор ръководи Регионалната маса и своя персонал от 28 експерти, наблюдава прогреса на работата на Пакта за стабилност, но няма директно влияние върху планирането или осъществяването на специфичните проекти, няма влияние вър-

ху донорите и начина на употреба на средствата им. Персоналът на Канцеларията на специалния координатор е отговорен за една или повече подмаси или инициативи, докато специалният координатор представлява Пакта пред обществеността и оказва съдействие при сключването на различни договори.

Регионалната маса координира работата на трите Работни маси по въпросите на експертизата, институциите и инициативите и може да има още подразделения – подмаси. Работните маси утвърждават приоритетите за съответната област, за която са компетентни, те също така могат да предложат ограничен брой приоритетни инициативи. Координацията на дейностите на Работните маси е много важна, тъй като много от техните цели са допълнителни и взаимно зависими.

1. Работната маса за демократизация и човешки права се занимава с правата на малцинствата, бежанците, изселниците; върховенството на закона и прилагането му, доброто управление и институциите, граничните въпроси, укрепването на гражданското общество, парламентарното сътрудничество и други, свързани с това, въпроси.

2. Работната маса за възстановяване, развитие и сътрудничество има за свои главни цели подобряването на икономическото сътрудничество между страните от региона и с ЕС, приобщаването на този регион към Световната търговска организация и други икономически институции, постигането на свободен поток от стоки и капитали, премахването на търговски бариери, подобряване на инфраструктурата, борба с корупцията и престъпността, подкрепа на приватизацията и чуждите инвестиции.

3. Работната маса по въпросите на сигурността се съсредоточава върху създаването на добросъседски отношения и климат на сигурност в региона, контрола върху въоръжаването, поддържането на гражданския контрол над въоръжените сили, борбата срещу тероризма, разпространението на пушки и револвери, укрепването на народните движения и др. Тя има две подмаси: Сигурност и отбрана и Правосъдие и вътрешни работи. Едно от важните събития за Пакта на стабилност като основна инициатива бе началото на Проекта за бърз старт, иницииран на Регионалната

конференция за финансиране през март 2000 г. в Брюксел. Това беше бърза реакция на призива за помощ на региона, особено след резултатите от войните в бивша Югославия, които бяха крайно опустошителни. Пакетът за бърз старт бе насочен към проекти и инициативи, с които видимо да се подобри животът на обикновените хора и да се възродят надеждите на местните общности. Този пакет включваше 244 различни проекта на стойност 2,4 милиарда евро, в т.ч. и краткосрочни проекти, които трябваше да започнат реализацията си една година след конференцията. Тези проекти включваха възстановяване на икономиката, безопасност и демократизация, както и комбинирани проекти. Това щеше да бъде първата вноска от 12 милиарда евро за шестгодишния период. Според някои аналитици характерното за Пакета за бърз старт е финансирането, което вече бе разпределено за региона, а Службата на Специалния координатор поради липса на време не е успяла да направи задълбочена стратегия, нито пък страните и агенциите са имали време да предложат нови идеи за проекта.

Тези проекти трябваше да имат общи черти като: да са готови за „бърз старт“, да се отнасят за региона на Югоизточна Европа, да са привлекателни за донорите и пр. Повечето от проектите се отнасяха за инфраструктурните програми в района (приблизително 75%) за Работна маса II (Икономическо възстановяване). Най-големият донор е Европейският съюз с дарение от 530 милиона евро, което трябваше да се съчетае с участието на индивидуалните страни членки. По-нататък, някои финансови институции (Банка за търговия и развитие на Черноморския район, Банка за развитие на ЕС) заложиха 1,085 милиарда евро. Най-голямото индивидуално дарение бе от страна на Германия, Италия и Холандия, съответно със суми от 149,60, 148,58 и 67,75 милиона евро.

На Втората регионална конференция в Букурещ през октомври 2001 г. донорите обещаха друг пакет от 2,4 милиарда евро за 27 инфраструктурни проекта, а завръщането на бежанци се подкрепяше от над 500 милиона евро.

Но като главен недостатък на Пакета за бърз старт бе отбелязана липсата на стратегически план и следователно на програми, включващи демократизация, развитие на гражданското общество

и изграждането на институции. Те заемаха съвсем малко място в тях, а това би трябвало да бъде една дългосрочна цел на Пакта.

III. Инициативи

Пактът за стабилност съдържа много групи със специални задачи и регионални инициативи с различен обхват на дейност. Само Работна маса I има шест групи със специални задачи, но не всички от тях са много активни и успешни. Те могат да имат различни роли – от получаване на информация за Пакета бърз старт до развитие на регионални инициативи. Двете най-активни са групата за образование и групата джендър (за равнопоставеност на половете). Първата съществуваше първоначално в Процеса от Грац със силна работна мрежа в региона, което даде възможност да организира бързо проекти в своята област. Втората бе основана на „Централна източноевропейска мрежа по джендър въпросите“ и имаше висока активност.

Също така Пактът за стабилност бе не само основата за сътрудничество, а и катализатор за демократичните промени в политическия живот на региона. Най-добър пример за това е така нареченият процес от Шегед, основан през септември 1999 г. в подкрепа на опозиционните общини и независимите медии в Сърбия в борбата им против режима на Милошевич. Както бе споменато, „Главната идея бе да се намали изолацията на тези групи като се установи връзка с европейски партньори. Когато режимът на Милошевич оказваше най-силен натиск, над два милиона евро бяха събрани само след кратък призив да бъдат подпомогнати свободните медии в Сърбия през 2000 г., с които те да си осигурят вестникарска хартия и законова защита. Извън процеса от Шегед бе разработена европейска помощна програма „Енергия за демокрацията“. След демократичните промени в Белград Пактът за стабилност бе първият многостранен орган, който прие Съюзна република Югославия на 26 октомври 2000 г. за пълноправен член.

Може да се види, че повечето от групите със специални задачи дублират подобни други, които работят под егидата на

различни организации. Например Парламентарната група за сътрудничество, която трябва да укрепи парламентарните връзки в региона, има почти същите цели като парламентарното сътрудничество в рамките на ОССЕ и в Съвета на Европа. Същото е и с групите, работещи по въпросите на малцинствата и човешките права, и тези, отнасящи се до местните администрации.

Много отразличните регионални инициативи са характерни за работата на Пакта за стабилност. Всяка от тях представлява договор на регионално равнище и някои от тях са: Инициатива против корупцията (СПАИ), Инициатива против организираната престъпност, миграция, убежища, Регионална инициатива за бежанците (МАРПИ), споразумение за инвестиции на Пакта за стабилност и др. СПАИ например има за цел да прегледа националното законодателство относно прозрачността при снабдяването на правителството, да види ефективността от мерките срещу корупцията по отношение на чуждестранната помощ за развитие и да осигури на обществеността достъп до правителствената информация с цел да се разкрие корупцията. От друга страна, МАРПИ се занимава с убежищата, легалната и нелегална миграция, граничната управа, визовата политика, връщането и устройването на бежанци и интернирани лица. Друга инициатива, групата със задача „борба с трафика на хора“, бе лансирана през 2000 г. от подмасата за Правосъдие и вътрешни работи, за да се бори с един от най-значителните проблеми в Европа – трафика на хора. Тя трябваше да бъде разработена в няколко различни области като: учебни програми, защита на жертвите, реформи в законодателството, сътрудничество при прилагане на закона, предотвратяване на социални и икономически причини за трафик. Но всички тези инициативи се поемаха, когато вече съществуваха други международни усилия по същите или подобни въпроси, поради което ресурсите за тези действия бяха намалени, идеята на хартията трудно се осъществяваше и с всички тези дублиращи се инициативи страните не могат да видят особени резултати. Повечето от тях се базират на много срещи, конференции, семинари или подобни събития, които разводняват тяхната ефективност.

IV. Пречки в работата

1. Слабост на държавните институции

Най-значителният проблем в ролята на Пакта за стабилност за развитието на страните от Югоизточна Европа, който винаги е подчертаван в литературата, е слабостта на държавните институции. Слабите държавни институции са главната бариера за по-здраво и по-нанатъшно сътрудничество, защото държавата не е в състояние да наложи решенията на Пакта за стабилност. Повече от очевидно е, че без реформа в институциите във всички страни в региона няма да последват никакви трайни резултати за постигане на просперитет и трайна стабилност.

В различните държави състоянието на обществените институции е различно и за всяка една от тях – специфично. От една страна, има страни и общности като Босна и Херцеговина и Косово, които се смятат за международни протекторати и се управляват от международна администрация. Докато в Босна изграждането на институции напредва, то статутът на Косово все още не е решен и международните сили на ООН все още не са сменени от вътрешни такива. В Сърбия все още има огромен брой служители от времето на комунизма и Милошевич и проблемът ще се задълбочи още повече след отцепването на Черна гора, а Сърбия ще наследи огромна федерална администрация в Белград.

Черна гора, въпреки че няма дублиране на функциите, в близко бъдеще ще трябва да решава проблема с излишната работна сила в обществения сектор, особено в полицейските служби. През последното десетилетие Албания бе изправена пред пълен провал на международните институции, когато международните сили бяха призовани да се намесят. Освен тези основни характеристики на всяка държава, общият резултат за тях е, че те страдат от несигурна и ненадежна обществена администрация, повлияна от корупция и следователно неспособна да приложи реформи в законодателството, да защити правата на човека и да поеме международни задължения, за да постигне интеграция в Европа. Това е подчертано също и в доклада на Програмата за развитие на ООН, който гласи: „Сега в Източна Европа се разпространяват протек-

торати и „слаби държави“ – държави, които не могат или не желаят да създадат и приложат правила в демократичния контекст. Особено са неспособни да поддържат властта на закона. Поне в три случая – Косово, Албания и Босна и Херцеговина безопасността се осигурява не от националната държава, а от международната общност... Слабите държави са основният източник на политическа, икономическа, социална и културна несигурност.“

Пак в същия доклад се казва, че безопасността на хората трябва да е основен принцип при реконструкцията и развитието на региона. А тези държави водят към „създаване на нелиберални демокрации“ и „за да успее, Пактът за стабилност трябва да помогне на всяко от тези общества да префасонира държавата си и да преоткрие демокрацията“, което изисква да се обръща внимание на изборния процес, медиите, правата на човека, неправителствените организации, корупцията.

В други проучвания заключенията са: „Балканските общества проявяват слабо разбиране необходимостта да се свърже икономическата помощ с определени политически развития, чиято цел е успешната трансформация на посткомунистическите общества в региона. Нетърпението като явление е широко разпространено на Балканите; хората са склонни да виждат причините за техните проблеми извън своите общности или етнически групи и много често възлагат на други, в миналото на Великите сили, а сега на международната общност и Пакта за стабилност, да решат техните проблеми. И въпреки всичко, независимо от смесените чувства, никой в региона не се съмнява в значението на Пакта за стабилност.“

Пактът за стабилност трябва да открие как отвън може да се помогне за развитието на институциите в държавите от Югоизточна Европа. Но е сигурно, че успех може да се очаква, само ако има подобрене в работата на държавните структури.

2. Международни донори

Международните донори, които разпределят средства за проектите в Югоизточна Европа, въпреки сътрудничеството както помежду им, така и със страните бенефициенти, са склонни да подчертават своя принос за специфичен проблем, особено ако става въпрос за определена държава донор. Дру-

гийт проблем е, че резултатите от тази международна помощ не са така добри, както се очакваше. Това е, защото някои страни не са доволни от унитарния подход, след като се знае, че всяка една от тях трябва да се справя с различни проблеми по отношение на условията на институциите, законодателството и степента на наложените реформи. Освен това, страните са поканени да участват в проекти, без да са били предварително консултирани, или пък имат пасивна роля, докато главната дейност е в ръцете на „водещите“ държави.

За решаването на този проблем се препоръчва държавите донори, заедно или поотделно, да дадат преднина на проектите между държавите, в които всички включени страни ще участват на една и съща база.

По-нататък имаше опасения, че Пактът за стабилност ще бъде новият „План Маршал“ за Югоизточна Европа. Но разликите между Югоизточна Европа и Западна Европа са в няколко посоки и показват, че не може да има никакво сравнение. Както се посочва в доклада на Програмата за развитие на ООН, страните в Югоизточна Европа имат много по-слаби институции и нямат обща външна заплаха, както беше в Западна Европа, когато имаше страх от съветския комунизъм. Също така Планът Маршал имаше само един донор – Съединените щати, а случаят с Югоизточна Европа не е същият – тук са въввлечени много донори и не само централни правителства играят важна роля, а и неправителствени организации и частният сектор. Последната разлика е в това, че докато германският режим бе премахнат в края на Втората световна война, източниците на несигурност в Югоизточна Европа все още съществуват.

3. Регионализъм

Пактът за стабилност се създаде с идеята, че проблемите на региона не могат да бъдат решени индивидуално, а чрез една обща международна инициатива. Идеята беше, че сътрудничеството в региона ще помогне на страните да постигнат политическа стабилност и да изпълнят условията за членство в Европейския съюз, а това те могат да направят много по-лесно чрез по-широка мрежа от дейности. По-добрите връзки и контакти между

тях се възприемаха като гаранция за предотвратяване на бъдещи конфликти. Следователно, постоянно се сочеше за пример Европейският съюз, за да се видят добрите резултати от интеграцията и като следваща стъпка към глобализация и пазарна икономика.

Освен това, все още не е дефинирана политиката за регионално сътрудничество, но някои от държавите я възприеха като бариера пред техния напредък към ЕС. Условието за започване на преговори за стабилизация и Договор за присъединяване към ЕС бе, че всяка държава трябва да засили сътрудничеството и да сключи договори за свободна търговия със своите съседи. Това бе причината някои кандидати за членство да изразят загрижеността си от това, че интеграцията в региона ги отдалечава много от европейската. Най-гръмогласни бяха България и Хърватска (никак не е чудно за Хърватия, тъй като всички знаят стремежа ѝ да скъса не само с предишната държава, но и с Балканите, като смята себе си за много по-европейска нация от другите). Почти за всички балкански страни през 90-те години бяха характерни лозунгите и политическата риторика, които усилено се стремяха да покажат своята европейска същност и култура. Докато, от една страна, Албания с нейното проамериканско поведение сякаш искаше да покаже на съседите си, че са по-изостанали, отделяйки себе си като относително уникална идентичност, от друга страна, Хърватска и Словения (не само след падането на комунизма) се опитваха да покажат, че принадлежат към европейската култура и че нямат никаква връзка с източното наследство на Османската империя. Дори президентът Туджман внесе поправка в закона, която забранява на Хърватска да участва в инициативи в Югоизточна Европа. България, желаейки да се разграничи от района на конфликти, се представи за фактор, който може да играе важна роля в решаването на тези проблеми. Освен това подчерта се фактът, че по-слабо развитите страни в региона могат да забавят интеграцията на по-напредналите с реформите.

Затова да бъдеш част от една регионална инициатива като Пакта за стабилност не бе прието с желание, а създаването на Пакта за стабилност доведе и до вътрешни борби сред главните актьори. Това, че Пактът няма собствени средства, го прави

зависим от желанията и поведението на неговите донори (т.е. повечето страни), което лесно може да породи съпротива сред страните бенефициенти.

Това регионално сътрудничество може да има различни форми, като се почне от изграждането на регионални инфраструктури, търговски споразумения до по-твърди парламентарни действия. Чрез Пакета за бърз старт повечето от проектите включваха инфраструктурата, транспортните съоръжения, строителството на пътища, с което да се подобри търговията между регионите, но за един дълъг период от време не бе направено много. Примерът със следвоенна Босна и Херцеговина е повече от достатъчен. Днес целият регион не е по-интегриран в икономическия смисъл на думата отколкото преди промените през 90-те години. Докато през периода на комунизма можем да изредим най-различни фактори за несътрудничество (исторически, геостратегически, идеологически и др.), днес може да се добавят и военните конфликти и международните санкции от близкото минало. Всички показатели сочат, че всяка държава от Югоизточна Европа има по-високо равнище на търговия със страни от ЕС, отколкото с други държави от региона. Подпомагането на търговията между регионите, за да се използват повече финансовите и икономическите ресурси на Югоизточна Европа, е един от ключовите отговори за постигането на дълготрайна стабилност. И както се посочва: „Няма никакво съмнение, че либерализирането на търговията ще е много обнадеждаващо. Това би засилило търговията и би намалило значението на контрабандата, корупцията и съпътстващата я престъпност.“ Предлагат се три кръга на либерализация, която ще включва първо търговия на регионално равнище (чрез двустранни и многостранни споразумения за свободна търговия), втора либерализация, включваща търговия с ЕС, и с третата трябва да се подразбира интеграцията на региона в световната търговска система (т.е. Световна търговска организация).

Общо взето, въпросът за регионализацията предизвика много дискусии и предположения, че тя ще върне страните обратно до „калта на Балканите“, особено в очите на Запада, поради историческото им минало. За западните дори само-

то име *Балкани* винаги се свързва с район на постоянни конфликти, войни, които определят този регион като неразвит и нестабилен. Поради тази причина донякъде е нормално това, че повечето от страните в Югоизточна Европа искат „да избягат“ и бързат да се присъединят към Европа, страхувайки се, че регионалните инициативи и Пактът за стабилност могат да заменят интеграцията с други части на Европа.

Но, от друга страна, регионалната интеграция и интеграцията с Европа могат да се разглеждат като противоречащи една на друга, като се знае, че присъединяването към ЕС е двустранен акт, съсредоточен върху реформата на националните закони и системи, за да съответства на критериите на ЕС.

4. Изключителност

Смята се, че „Пактът за стабилност трябва да избягва политиката на изключителност, тъй като тя вреди на регионалното сътрудничество“. Това се отнася предимно за изключването на Съюзна република Югославия от участие в проекти под егидата на Пакта за стабилност до падането на режима на Милошевич през октомври 2000 г., когато не само на Югославия бяха начесани щети, а и на съседните страни – що се отнася до програмите за тях.

V. Изпълнение

Възстановяването на Югоизточна Европа ще изисква значителни усилия, ангажираност и прозорливост от страна на международната общност, особено на Европейския съюз. Въпреки това всяка програма за възстановяване и развитие ще бъде неуспешна, ако самите страни от Югоизточна Европа не вземат пълно участие в нея, а това изисква да се изработи един задълбочен стратегически подход.

Европейският съюз предлагаше широк безмитен достъп на внос от Югоизточна Европа на пазара на ЕС. Като цяло икономиките на региона изостават в процеса на интеграция в по-обширната европейска икономика. Помощите, преференциалната търговска политика и спорадичните споразумения за присъеди-

няване няма да са достатъчни, за да съживят икономиките на региона. Регионът на Югоизточна Европа се нуждае от стратегия и визия. Днес се предлагат няколко стратегии от различни институции и неправителствени движения (think tanks). Една от тях бе предложена от Световната банка, която направи следното изказване: „В документа на Световната банка се предполага, че основният фактор, залегнал в основата на слабата икономика в региона на Югоизточна Европа като цяло, е липсата на прогрес в прехода към пазарна икономика. Нещо повече, проблемът на прехода се смята като ортодоксален, т.е. ключът към макроикономическата стабилизация и микроикономическото преустройство лежи в приватизацията. Освен това той повтаря сегашния стрес по отношение на стандарта върху обществото и частното управление. Той твърди, че засилването на гражданското общество е необходим съпътстващ фактор за преустройство.“

Същият документ предлага двуфазов процес за търговска интеграция. Първо трябва да има либерализация и да бъдат премахнати всички административни бариери за търговия. Европейският съюз трябваше да сключи споразумения с Албания, Босна и Херцеговина, Хърватска, Съюзна република Югославия и Бивша югославска република Македония, които да са под формата на споразумения за свободна търговия или преференции за свободна търговия. През втория етап тези страни би следвало да установят зона за свободна търговия с ЕС и помежду си. Те също трябва да синхронизират тарифите си за износ с тези на Европейския съюз и да осъществят напредък в реформирането на икономическите си системи. Предлагаше се този процес да започне втората си фаза през 2004–2005 г., но е очевидно, че те все още много изостават.

Същевременно страните от региона трябва да приложат своите стратегии за реформи на прехода, предимно при изграждането на институции и регионално сътрудничество. Без да са в състояние да усвоят помощта, предоставена им от международната общност, и да разработят институции, които да провеждат промените, Пактът за стабилност ще се провали. Сега в Югоизточна Европа липсва това състояние на институциите, което беше в За-

падна Европа след Втората световна война. Поради това Пактът за стабилност изглежда дори по-амбициозен от Плана Маршал.

И докато икономическото развитие е основен компонент в цялостното развитие, то не е негов единствен, защото развитието трябва в крайна сметка да отговаря повече на потребностите на хората, отколкото само на техните икономически и финансови нужди. В основни линии икономическото развитие зависи не само от ръста на количеството или качеството на ресурсите и подобрената технология, а и от социалното и политическото развитие на обществото като цяло. Икономическият растеж изисква стабилна и гъвкава социална структура, която да може да се адаптира към реформите. Той също така изисква една среда, която да може да разрешава конфликти, каквито винаги има след дълбоки промени в обществото. А днес институциите и организациите в страните от Югоизточна Европа все още не са на това равнище. Очевидно е, че на всички тях им липсва или имат твърде малък капацитет да усвоят международните помощи и да приложат Пакта за стабилност.

VI. Оценка

Последните години привлякоха вниманието на международната общност към Югоизточна Европа и з резултат на това се появи Пактът за стабилност. Той е резултат от широкото разбиране, че трябва да се води активна политика в региона. Това е очевидно от многобройните правителствени и неправителствени организации, ангажирани в този район и от различните програми за международна помощ.

Пактът служи като мощен инструмент за създаване и поддържане на стимули за преустройство на региона. И въпреки че досега Пактът не е успял във всичките си мисии, той бе добро начало за бъдещи задачи. Нещо повече, успехът или провалът на Пакта зависи от неговата възможност да обединява и събира международните усилия, особено тези на Европейския съюз. След това много важно е разбирането за успех, но успехът ще е възможен, ако Пактът продължава да се развива със своите

обещания. Особено важно е програмите за помощ да започват успешно. Пактът за стабилност предоставя политическата рамка за сътрудничество в целия регион, като кара страните да обсъждат някои други опции. Изтъква се, че: „Европейската близост и регионалното сътрудничество са допълващи и взаимно подсилващи се подходи към региона. Пактът за стабилност чрез многобройните си инициативи даде ясно да се разбере, че регионалното сътрудничество е градивен блок, а не препъникамък за европейската интеграция. Вярно е, че първоначално понякога имаше известна резервираност към регионалния подход като един от основополагащите принципи на Пакта. Въпреки това, отношението бързо се промени, веднага щом стана ясно, че добросъседските отношения са не само задължително условие за членство в ЕС, но те са и в полза на самите страни.“

Пактът има и своя превантивен подход по отношение на миграцията и премахването на етническото напрежение в района и в предотвратяването на дългосрочни конфликти. Неговият многоизмерим подход се отнася до дейността му в сферата на демократизацията, въпросите за безопасността и икономическото преустройство.

Един от най-големите проблеми на Пакта е несъответствието между заложените средства, от една страна, и тяхното използване и тяхната доставка, от друга, което забавя дейността на Пакта. Подкрепата на ЕС е значителна предимно в риториката на ЕС и служителите на Европейския съвет, но тяхната риторика невинаги е подкрепена от конкретните им действия.

Главната трудност и недостатък при реализирането на проектите през изминалите години е начинът, по който се оказваше помощта. Тъй като Пактът не разполага със собствени средства, текущата помощ зависи от двустранни и многостранни източници. В резултат на това между дадените обещания за помощ и реалното състояние на нещата съществува огромна пропаст. В много случаи проектите не отразяват интересите на страните от Югоизточна Европа, а на техните донори. Такъв фрагментарен подход към помощта може да има значение за крайния успех на Пакта, ако международните донори започнат да възприемат региона като достатъчно стабилен или без голям наплив от бе-

жанци. Подобна перспектива би могла да подкопае плановете за дългосрочно развитие. Още повече, че подобен подход има важни психологически последствия, а отлагането на действието може да застраши очакванията в региона.

По-нататък, след началните години на международен ентузиазъм и частични решения на балканските проблеми, интересите на международните донори се пренасочиха към други части на света, а това ще остави много проекти във фаза на планиране, а задачите на Пакта за стабилност – недовършени.

VII. Заключение

Пактът за стабилност е много по-малък отговор на затрудненията в Югоизточна Европа, отколкото бе Платът Маршал като отговор на САЩ към проблемите на Западна Европа след Втората световна война. Пактът за стабилност е преди всичко рамка за координиране на помощта за Югоизточна Европа. Като такъв Пактът има за цел да бъде задълбочена и дългосрочна стратегия.

Действията на западните участници, въпреки тяхната риторика и обещания за стабилизация и присъединяване, показва, че тяхната ориентация за развитието на тази част на Европа е все още несигурна. Междувременно регионът прави малки крачки към евроатлантическите структури.

На сегашната политика на Европейския съюз, както и преди петнадесет години, ѝ липсва ясна визия за преустройство, развитие и интеграция на Югоизточна Европа. Впоследствие цяла Европа просто ще поддържа региона стабилизирани, с фрагментарна и неотзивчива помощ и много неизпълнени проекти.

Факт е, че Пактът за стабилност направи много, за да привлече внимание към региона и да създаде основни инициативи за съвземането и стабилизацията му, както и да възобнови прекъснатите връзки в него. Обаче непрекъснато пропуска да дава обещания и да реагира адекватно във важни за региона моменти, вследствие на което повечето от участващите страни имат смесени чувства към Пакта. Освен това Пактът и неговите създатели трябва да решат кои са приоритетите, защото практи-

чески е невъзможно да се поддържат всички тези многобройни инициативи, специални групи и проекти и да се очаква всички те да дадат значителен и бърз резултат.

Сегашният опит на Пакта за стабилност показва, че само народите на Югоизточна Европа имат сила да скъсат с миналото и да дадат своя принос към собствените си икономики и демократично развитие, което ще е от полза за всички хора в региона. Независимо от това за усилията на страните от региона ще е необходима значителна помощ от международната общност с ясна визия и ясна стратегия.

ЛИТЕРАТУРА

- Albanian institute for international studies, Stability Pact, Tirana 2000.
- Bierman, R., The Stability Pact for South Eastern Europe – Potential, Problems and Perspectives, London 1999.
- Budway, V., The role of SEC1 in a Post-conflict Reconstruction Strategy for Southeastern Europe, The Southeast European Yearbook, 1998–1999, 9–22.
- Christopher, P. Enlargement and Integration in the European Union, London: Routledge, 1997.
- Clement, S., Sub-Regional Cooperation in the Balkans, The Southeast European Yearbook 1997–1998, 214–236.
- Interinstitutional Unit 2002.
- European Stability Initiative – Stability, Institutions and European Integrations, Discussion Paper, Brussels, October 2000.
- European Stability Initiative – The Stability Pact and the Lessons from a Decade of Regional Initiatives, Brussels, September 1999.
- European Commission, ESDP-European Spatial Development Perspective, Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg, 1999.
- European Commission, Impact of the enlargement of the European Union towards the associated central and eastern European Countries on RTD. Innovation and structural policies science research development, Brussels, 1999.
- European Commission, Regular Report from the Commission on Progress toward Accession each of the Candidate Countries, Composite Paper, Brussels, 2003.
- European Economy, European Commission, Directorate General for Economic and Financial Affairs. Enlargement Papers. Report on macroeconomic and financial sector developments candidate countries, Number 8, April 2002.
- Fisher, S., Ratna, S., Vegh, C. How Far Is Eastern Europe from Brussels?, International Gligorov., V., Kaldor, M., Tsoukalis, L. Balkan Reconstruction and European Integration, The Hellenic Observatory, The European Institute, LSE, The

- Centre for the Study of Global Governance, LSE and The Vienna Institute for International Economic Studies 1999.
- Hombach B. The Stability Pact – Lessons for the Future, Essay on 5th anniversary of Stability Pact. Available at: <http://www.stabilitypact.org/special>
- Jeffries, J., Smith, A., (ed) Problems of economic and political transformation in the Balkans. Problems of the transition to a market economy in Romania, Bulgaria and Albania: Why has the transition proved to be so difficult?, London – New York, 1996.
- Kondonis, H., Prospects for Balkan Cooperation after the Disintegration of Yugoslavia, East European Quarterly, Vol. 32, №. 3, Fall 1998, p.377.
- Lavigne, M., The Economics of Transition, From Socialist Economy to Market Economy. London, MacMillan Press, 1995.
- Monetary Fund. Working Paper 98/53, Washington, D.C., 1998.
- Petrakos, G., The New Geography of the Balkans: Cross-Border Cooperation Between Albania, Bulgaria and Greece, University of Thessaly, Department of Planning and Regional Development, 1996.
- Salavrakos, D., The Black Sea Co-operation (BSEC): Macro and Microeconomic Dimensions of integration with the Global Economy, Athens: Kritiki 1999.
- Solana, J., The Stability Pact and Long Term Conflict Prevention in Europe. Essay on 5th anniversary of Stability Pact. Available at: <http://www.stabilitypact.org/special>
- Uvalic, M., Regional Co-operation in South East Europe, 2001. Available at: <http://www.one-europe.ac.uk/pdf/wpl7.pdf>
- Valinakis, Y., Karaganov, S. The creation and evolution of the BSEC: An Assessment, The Southeast European Yearbook, 1997–1998, 256–289.
- Weidenfeld, W., (ed). Central and Eastern Europe on the way to the European Union. Gütersloh, Bertelsmann Foundation Publishers, 1995.
- World Bank Strategy Paper, The Road to Stability and Prosperity in SEE, March, 2000. Available at: <http://www.wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WP/IB/>
- World Bank. The Road to Stability and Prosperity in South Eastern Europe: A Regional Strategy Paper, Washington, D. C., 2000.
2000/05/06/000094946_00042605311371/Rendered/PDF/multi_page.pdf
- Yusufi I., The Stability Pact and Its Role in the Development of Regional Co-operation in South East Europe. Available at: <http://www.policy.hu/yiisuli/spregcooperation.pdf>